

REPOZICIONIRANJE ULOGE JAGODE TRUHELKE U KONTEKSTU HRVATSKE NACIONALNE KNJIŽEVNE POVIJESTI

**Katarina Ivon: *Jagoda Truhelka – poetika na margini*.
Zagreb: Ljevak, 2023., 391 str.**

DOI: 10.15291/csi.4448

Knjiga *Jagoda Truhelka – poetika na margini* autorice Katarine Ivon znanstveno utemeljuje, opisuje, analizira i interpretira poetiku književnice Jagode Truhelke u kontekstu hrvatske književnosti te kulturnog, povijesnog, političkog i društvenog konteksta na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Autorica u uvodnim riječima knjige navodi kako Jagoda Truhelka već niz godina zaokuplja njezinu znanstvenu pozornost te da je knjigom nastojala, i uspjela (op. L. B.), ispraviti nepravdu koja je nanosena književnici čija je poetika ostajala na margini hrvatske književnosti u „društvenim vrtlozima ideološki divergentnih razdoblja u kojima je djelovala...” (str. 11–12) te pružiti argumente za različita viđenja koja (de)mistificiraju i (re)konstruiraju Truhelkin rad kao književnice i pedagoške djelatnice. Opisujući književno (žensko) stvaralaštvo spisateljice, njezine moralne i svjetonazorske stavove, Katarina Ivon navodi da je uistinu riječ o reprezentativnoj figuri hrvatske ženske književne i kulturne povijesti koja svoje književne i profesionalne početke vezuje uz vrijeme kada se žene tek pojavljuju u javnom i društvenom životu, krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Knjiga je nastala na temelju iscrpne znanstvene analize arhivske građe, književnoteorijske i književnopovijesne literature, dokumenata iz osobnog fonda Jagodina brata Čire Truhelke, spisateljičinih privatnih pisama upućenih Ivanu Trnskome, Zdenki Marković, Hermini i Eugenu Tomiću, Elzi Kučeri te Ivani Brlić-Mažuranić čiju je nekolicinu pisama autorica knjige pronašla u Arhivu obitelji Brlić u Slavonskome Brodu. Knjiga *Jagoda Truhelka – poetika na margini* ispisana je na 364 stranice nakon kojih slijedi *Bibliografija objavljenih radova Jagode Truhelke* te vrlo vrijedan i za daljnja istraživanja poticajan *Izbor književnih priloga objavljenih u periodici*. Rekonstruiranje i demistificiranje poetike Jagode Truhelke autorica je potkrijepila relevantnom znanstvenom literaturom koja obasiže 252 bibliografske jedinice.

U poglavlju knjige „Obiteljski imaginarij” autorica opisuje obiteljski kontekst Jagode Truhelke koji je neupitno važan za razumijevanje Truhelkina književnog stvara-

laštva i kulturnog djelovanja. Ivon navodi da je Truhelka prva utisnula pojam obitelji kao pripovjednu okosnicu u hrvatski dječji roman. I u svom privatnom i u javnom djelovanju Truhelka je uvijek isticala važnost obitelji, cijelog se života utjecala obiteljskom gnijezdu u kojem je pronašla snagu i nadomjestak za nerealizaciju vlastite obitelji i neimanja vlastite djece, navodi Ivon. Za razumijevanje Truhelkina svjetonazora važno je i spisateljičino profesionalno usmjerenje. Jagoda Truhelka školovala se za učiteljicu i imenovana je prvom predstojnicom novoosnovane Više djevojačke škole u Gospiću. Tijekom profesionalne karijere, koja je trajala 37 godina, 8 mjeseci i 16 dana, službovat će još i u Banjoj Luci i Sarajevu. Autorica knjige navodi da je Truhelka spisateljski iznimno produktivna i objavljivanjem tekstova u časopisima *Vienac*, *Nada*, *Prosvjeta*, *Napredak* i *Domaće ognjište* koji su također predmetom autoričina znanstvenog (re)valoriziranja.

U poglavlju knjige „Ženski imaginarij II” autorica iščitava Truhelkin književni opus u kontekstu narativa žene, ženskog obrazovanja i njezine društvene emancipacije. Znanstvena je pozornost Katarine Ivon usmjerena na spisateljičine romane *Tugomila* (1894), *Naša djeca* (1896), *Plein air* (1897) i *Vojača* (1899). Narativni je diskurs usmjeren na propitivanje položaja žene u društvu s naglaskom na obrazovanju kao temelju ženske samostalnosti. Ivon primjećuje da Truhelkin romaneskni diskurs ocrta sudbine ženā koje postaju žrtvom nepravedne muške dominacije na prijelazu stoljeća te iščitava spisateljičinu diskurzivnu težnju za promjenom takvih odnosa u društvu. Nezaobilazno je autoričino čitanje i znanstveno vrednovanje trilogije/tetralogije Truhelkine autobiografske proze *Zlatni danci* koji prema književnopovijesnim i književnokritičkim ocjenama pripada najboljem djelu Truhelkina stvaralaštva. Riječ je o romanima *Zlatni danci* (1918), *Bogorodičine trešnje* (1929), *Dusi domaćeg ognjišta* (1930) te *Crni i bijeli dani* (1942 – 1944). Autorica ističe zanimljiv podatak da su dijelovi navedenih romana objavljeni čak u trima državnim okvirima: Austro-Ugarskoj Monarhiji (*Zlatni danci* – 1918. – ujedno i godina njezina raspada); Kraljevini Jugoslaviji (*Bogorodičine trešnje* i *Dusi domaćeg ognjišta*) te u NDH (posljednji dio *Crni i bijeli dani*). Analitičkim čitanjem Truhelkine trilogije/tetralogije autorica zaključuje kako je spisateljičin diskurs zasićen nacionalno-hrvatskim ideologemima, odnosno da Truhelka otvara vlastiti kulturni imaginarij koji pulsira između osječke Labudove ulice u kojoj odrasta i šireg hrvatskog nacionalnog konteksta noseći posve opravdano atribut kroatocentričnosti.

Repozicioniranje uloge Jagode Truhelke u kontekstu hrvatske nacionalne književne povijesti Katarina Ivon književnopovijesno i književnokritički čini iščitavanjem spisateljičina manje poznatog opusa nastalog u drugom i trećem desetljeću 20. stoljeća. Riječ je o romanu *Pipo i Pipa* (1923), pripovijetki *Božja ovčica* (1926), dječ-

jem igrokazu *Mali kadija* (1926), povijesnoj pripovijetki *Šah kralju* (1926) te romanu *Zlatko* (1934), koji je posebice neopravdano izostavljan i marginaliziran i u kontekstu Truhelkina stvaralaštva i u kontekstu hrvatske književnosti uopće. Katarina Ivon navodi da je riječ o djelu u kojem otkrivamo natruhe suvremenijeg pristupa dječjem romanu s realističnijim prikazom disfunkcionalne obitelji. Roman je nastao, navodi autorica, u burnom produkcijskom razdoblju 1930-ih godina kada dolazi i do procvata katoličke književnosti kojoj se priklanja književnica Jagoda Truhelka. Objavljen je u izdanju Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima u ediciji *Knjižnica dobrih romana*. Roman će dugo vremena ostati na marginama hrvatske dječje književnosti jer se „percepcija 1930-ih godina većinom oblikovala linijom socijalno angažirane i kolektivističke književnosti... u reprezentacijskom i periodizacijskom smislu...” (str. 239). Truhelkin spisateljski angažman, usmjeren na romanesknu produkciju za djecu, ostaje izvan naznačenog dominantnog (reprezentacijskog) okvira. Autorica ističe Balogovu misao „da je prilično težak povratak kanonskog statusa jednom kada se izgubi, posebice autorima koji su bili dugo vremena prešućivani i marginalizirani” (str. 256). Ispisujući poetiku Jagode Truhelke, autorica spašava od neopravdanog zaborava „roman jednog dječaka” iščitavajući ga u kontekstu kršćanskog imaginarija djetinjstva.

Nakon 1945. godine poetika Jagode Truhelke ostaje posve na margini. Prema arhivskim dokumentima Suda časti Društva hrvatskih književnika iz 1945. godine, književnica je stigmatizirana kao suradnica ustaške vlasti. Truhelkine su se knjige našle na popisu ideološki nepoćudnih knjiga „čime se ujedno u potpunosti zatvaraju vrata Truhelkinu književnom opusu” (str. 338). Razloge za stigmatizaciju Katarina Ivon vidi u činjenici da je spisateljčina trilogija/tetralogija *Zlatni danci* u razdoblju NDH tiskana na korijenskom pravopisu te da je svojim tradicionalnim i kršćanskim vrijednostima koje je baštinila iz obitelji očito zrealila i vrijednosti koje je zagovarao ideološki kontekst NDH. Autorica svjetonazorska spisateljska uvjerenja znanstveno argumentiranim diskursom povezuje s geokulturnim i političkim prostorom u kojem je književno i pedagoški djelovala te zaključuje: „Truhelka je brižljivo čuvala svoj nacionalni i vjerski identitet kao dio svoje osobnosti, no nije mogla biti isključiva, naprotiv, čini mi se da je bila oprezna, obazriva i uključiva... Stoga mi se čini da joj se i danas, kao ženi i književnici, čini velika nepravda kada je se površno utiskuje u nacionalne i rodoljubne kategorije, koje su ipak samo jedan (iako važan) segment velikoga životnog iskustva i iznimne ženske osobnosti koju Jagoda Truhelka predstavlja u nacionalnoj kulturnoj povijesti” (str. 81).

Knjiga *Jagoda Truhelka – poetika na margini* Katarine Ivon demistificira i rekonstruira mjesto i ulogu spisateljice u kontekstu hrvatske dječje, adolescentske, regionalne (slavonske) i nacionalne književnosti vraćajući ju tamo gdje je oduvijek i treba-

la pripadati – u povijesne preglede hrvatske književnosti. Knjigom je autorica učinila i iskorak više – valorizirala je život i djelo Jagode Truhelke u kontekstu ženske kulturne i književne povijesti te feminističke i književne kritike. Čitateljima je nadati se da će obećanje dano u uvodnom poglavlju knjige autorica i ispuniti: „Na kraju (ili početku), želim istaknuti da sam dio planirane interpretacije autoričina stvaralaštva objavljena 1930-ih godina svjesno ostavila izvan knjige, kao zalog budućega povratka Truhelkinu književnom stvaralaštvu, čija vrata još uvijek ne želim potpuno zatvoriti” (str. 14).

Lidija Bakota